

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษานี้ได้ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นพื้นฐานความรู้สำคัญในการดำเนินการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มชนเผ่าพื้นเมืองที่มีอัตลักษณ์เฉพาะแตกต่างจากประชากรโดยทั่วไป โดยในการทบทวนวรรณกรรมนี้จะมีเนื้อหาครอบคลุม ความหมายและขอบเขตของกลุ่มชนเผ่าพื้นเมือง นอกจากนี้ยังนำเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับกลุ่มชนเผ่าพื้นเมืองในประเทศไทย และ ผลลัพธ์เชิงประจักษ์ของการศึกษาที่ผ่านมาเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในกลุ่มชนเผ่าพื้นเมือง ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

2.1 ความหมายและขอบเขตของกลุ่มชนเผ่าพื้นเมือง

ดังที่ทราบโดยทั่วไปว่า ชนเผ่าพื้นเมือง เป็นบุคคลหรือกลุ่มชาติพันธุ์ที่ตั้งถิ่นฐานร่วมกันโดยมีวิถีปฏิบัติตามจารีตประเพณีที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ ตลอดจนมีภาษาและแบบแผนทางวัฒนธรรมของตนเองมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งการศึกษาเกี่ยวกับชนเผ่าพื้นเมืองนั้นได้มีปรากฏขึ้นทั่วโลก ทั้งในแง่สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม โดยสำหรับชนเผ่าพื้นเมืองในไทยได้มีการศึกษาที่เผยลักษณะและขอบเขตของกลุ่มชนเผ่าพื้นเมืองไว้ดังนี้

จากการศึกษาของ Baird, Leepreecha, and Yangcheepsutjarit (2017) ได้สัมภาษณ์กลุ่มคนสี่กลุ่มชาติพันธุ์ทางภาคเหนือของประเทศไทย ได้แก่ ชาวลาหู่ (Lahu) คนเมืองหรือไทยวน (Khon Muang) ม้ง (Hmong) และลีซอ (Lisu) ในปีช่วงปี พ.ศ. 2558 – 2559 เกี่ยวกับความเข้าใจเกี่ยวกับ “ชนพื้นเมือง” “ชนเผ่าพื้นเมือง” และ “ชาติพันธุ์” และสิทธิที่คนพื้นเมืองควรได้รับ ซึ่งพบว่ามีความเข้าใจที่แตกต่างกันเกี่ยวกับความหมายของคำว่า “ชนพื้นเมือง” สิ่งที่ควรได้รับการพิจารณาว่าเป็นชนพื้นเมือง และสิทธิใดที่ชนพื้นเมืองควรได้รับ ความเข้าใจที่ไม่ชัดเจนนี้อาจมองได้จากกลุ่มไทยวนจัดเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนใหญ่ในภาคเหนือของประเทศไทย แต่ตามความเข้าใจของผู้คนทั่วไป นักวิชาการหรือนักเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิของชนพื้นเมืองทั้งชาวไทยและต่างประเทศกลับไม่ถูกจัดว่าเป็นชนพื้นเมือง แต่ชาวลาหู่ ม้ง และลีซอ ได้รับการยอมรับว่าเป็นชนพื้นเมือง (Baird et al., 2017) ดังนั้นเพื่อการศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มชนเผ่าพื้นเมืองจึงควรกำหนดขอบเขตและความหมายของกลุ่มชนเผ่าพื้นเมืองให้ชัดเจน

ในอดีตตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 2500 คนทั่วไปมักคุ้นชินกับคำว่า “ชาวเขา” เป็นคำที่ทางการไทยใช้เรียกกลุ่มชนเผ่าที่อาศัยบนพื้นที่สูงในภาคเหนือและด้านตะวันตกของประเทศไทยซึ่งตรงกันข้ามกับคำว่า “คนพื้นราบ” (lowlanders) ซึ่งมีความหมายเป็นนัยถึงรูปแบบความเป็นคนไทยแบบที่รัฐต้องการปลูกฝัง (ประสิทธิ์ ลิปรีชา และ มุกดาวรรณ ศักดิ์บุญ, 2564) คำว่าชาวเขานี้มักมีความหมาย

จึงลบลว่าเป็นกลุ่มคนล้าหลังและด้อยพัฒนา ซึ่งเป็นแนวคิดที่สืบเนื่องมาจากยุคล่าอาณานิคมของชาติตะวันตก (Keyes, 2002)

ในปัจจุบัน นักวิชาการไทยเปลี่ยนจากการใช้คำว่า ชาวเขา มาใช้คำว่า “กลุ่มชาติพันธุ์” ซึ่งมีความหมายในภาษาอังกฤษมาจากคำว่า ethnic group แทน ซึ่งหมายถึง “กลุ่มชนที่มีประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและอัตลักษณ์เฉพาะของตนเอง ซึ่งแตกต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่น” (ประสิทธิ์ ลิปรีชา และ มุกดาวรรณ ศักดิ์บุญ, 2564) ซึ่งไม่ใช่ชนชาติหลักที่มีบทบาททางด้านการเมือง สังคมและวัฒนธรรมของประเทศ (ยกตัวอย่างเช่นพม่าหรือ เมียนมา มีกลุ่มชาติพันธุ์หลักที่มีประชากรมากที่สุดคือกลุ่มชาติพันธุ์ พม่า (Bamar) ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีอำนาจปกครอง กลุ่มอื่น ๆ ได้แก่ คะฉิ่น, ไทใหญ่, ชิน, ยะไข่, คะยา, กะเหรี่ยง และมอญ) คำว่า ชาติพันธุ์ (อ่านว่า ชาต-ติ-พัน) เป็นคำภาษาไทยเป็นทางการที่ใช้เรียกกลุ่มคนชาติพันธุ์ (ethnic group) อย่างไรก็ตาม คำนี้ค่อนข้างใหม่สำหรับประเทศไทย เนื่องจากเพิ่งถูกกำหนดขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 2520 และเพิ่งเริ่มใช้ในช่วงปลายทศวรรษที่ 2520 และต้นทศวรรษที่ 2530 จึงไม่น่าประหลาดใจที่ผู้คนในกลุ่มชนเผ่าพื้นเมืองเองก็ยังคงมีความเข้าใจถึงคำว่าชาติพันธุ์แตกต่างกัน

ศักดิ์ดา แสนมี กับประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้รวมลงชื่อรวมทั้งสิ้น 13,020 รายชื่อ ได้ยื่นคำร้องขอเสนอร่างพระราชบัญญัติสภาชนเผ่าพื้นเมืองแห่งประเทศไทย ต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ 7 เมษายน พ.ศ.2564 (ศักดิ์ดา แสนมี กับประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง, 2564) โดยได้ให้ความหมายของคำว่าชนเผ่าพื้นเมืองไว้ในมาตรา 3 ของร่างพระราชบัญญัติดังนี้

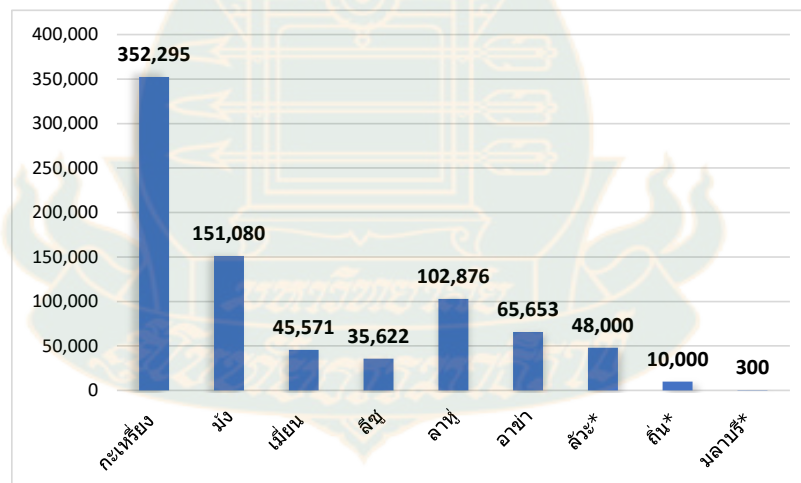
“ชนเผ่าพื้นเมือง” หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มชาติพันธุ์ที่ตั้งถิ่นฐานร่วมกันโดยมีวิถีปฏิบัติตามจารีตประเพณีที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ ตลอดจนมีภาษาและแบบแผนทางวัฒนธรรมของตนเองมาจนถึงปัจจุบัน เป็นกลุ่มคนที่มีความสืบเนื่องทางประวัติศาสตร์อาศัยอยู่ในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งหรือหลายพื้นที่ และพึ่งพาผูกพันกับทรัพยากรในพื้นที่นั้นๆ มิได้เป็นกลุ่มครอบงำทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม และพิจารณาตนเองว่ามีความแตกต่างไปจากภาคส่วนอื่น ๆ ของสังคม มีความมุ่งมั่นที่จะอนุรักษ์พัฒนา และสืบทอดวิถีชีวิต อัตลักษณ์ระบบภูมิปัญญาสู่คนรุ่นอนาคต อันเป็นไปตามแบบแผนทางวัฒนธรรม สถาบันทางสังคม และระบบนิติธรรมของตน รวมทั้งเป็นกลุ่มที่รักษาสันติวัฒนธรรม อันเป็นแนวปฏิบัติตามจารีตประเพณี ยิ่งกว่านั้น ยังระบุตนเองว่าเป็นชนเผ่าพื้นเมืองและได้รับการยอมรับจากกลุ่มอื่นๆ

ดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความหมายของชนเผ่าพื้นเมืองที่มีความสอดคล้องกับการศึกษาที่ผ่านมาของ Baird et al. (2017) และ ประสิทธิ์ ลิปรีชา และ มุกดาวรรณ ศักดิ์บุญ (2564) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของชนเผ่าพื้นเมืองว่าชนเผ่าพื้นเมืองต้องยอมรับและสืบสานจารีตประเพณี แบบแผนทางวัฒนธรรม ตลอดจนภาษาที่มีความแตกต่างไปจากภาคส่วนอื่น ๆ ของสังคมที่เป็นประชากรส่วนใหญ่ และไม่มีส่วนครอบงำด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม

อย่างไรก็ดี ชนเผ่าพื้นเมืองในบางกรณีอาจไม่ใช่ชนเผ่าพื้นเมืองดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้น แต่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อพยพมาจากที่อื่น ยกตัวอย่างเช่น ชาวม้งส่วนใหญ่อพยพเข้ามาในประเทศไทย เมื่อกว่าศตวรรษที่แล้วจากประเทศจีนผ่านทางเวียดนามและลาว ดังนั้นชาวม้งจึงไม่ใช่ชนเผ่าพื้นเมืองกลุ่มแรกที่อาศัยอยู่ในภาคเหนือของประเทศไทย อย่างไรก็ตาม เป็นที่ถกเถียงว่าการที่ชาวม้งถูกกดขี่ในประเทศไทย จึงอพยพลงใต้ไปยังเวียดนาม ลาว และไทย ซึ่งพวกเขาถูกกดขี่โดยรัฐบาลและมหาอำนาจอาณานิคมของยุโรป จากประวัติศาสตร์ของการกดขี่นี้อาจทำให้เป็นที่ยอมรับได้ว่าชาวม้งเป็นชนเผ่าพื้นเมืองหนึ่งในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Baird, 2016)

2.2 กลุ่มชนเผ่าพื้นเมืองในประเทศไทย

ประเทศไทยมีประชากรไร้รัฐและไร้สัญชาติมากที่สุดประเทศหนึ่งในโลก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชนเผ่าพื้นเมืองที่กระจายอยู่ในทุกภูมิภาคของประเทศกว่า 6.1 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 9 ของประชากรทั้งหมด จำนวนประชากรแต่ละชนเผ่าทั้งหมดในประเทศไทยไม่มีการสำรวจที่แน่ชัด แต่จากรายงานของสถาบันวิจัยชาวเขา กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ในปี 2563 รายงานจำนวนประชากรชนเผ่าพื้นเมือง ได้แก่ กะเหรี่ยง ม้ง ลาหู่ อาข่า ลัวะ เมี่ยน ลีซู ถิ่น และ มลาบรี แสดงดังภาพที่ 2.1



ภาพที่ 2.1 สัดส่วนประชากรชนเผ่าในประเทศไทย

ที่มา : กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2563)

หมายเหตุ : * คือ กลุ่มชนเผ่าที่ไม่ปรากฏจำนวนประชากรที่ชัดเจน

สำหรับชนเผ่ากระเหรี่ยงนั้นมีการสืบเชื้อสายมาจากมองโกล ในอดีตมีการย้ายถิ่นฐานไปหลากหลายพื้นที่จากความขัดแย้ง โดยเริ่มจากการอพยพจากทิเบต มาที่มณฑลยูนนานของจีน ไปสู่รัฐกะเหรี่ยง หรือคาอิน ในประเทศพม่า จนมาสู่ประเทศไทย โดยชนเผ่ากะเหรี่ยงเป็นชนเผ่าที่มีจำนวน

ประชากรมากที่สุดในบรรดากลุ่มชนเผ่าในประเทศไทย ส่วนมากแล้วกลุ่มกะเหรี่ยงในไทยอาศัยอยู่ที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน และกระจายอยู่ในจังหวัดอื่นๆ ด้วยเช่นกัน

ส่วนชนเผ่าลาหู่ หรือ มูเซอนั้นเป็นกลุ่มชาติพันธุ์แต่เดิมอาศัยอยู่เขตพื้นที่ประเทศจีน ก่อนที่จะอพยพมายังเมืองเชียงตุง ประเทศพม่า และมายังตอนเหนือของไทยที่มีเขตดินแดนติดกับประเทศพม่า โดยกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ต้องอพยพจากถิ่นฐานเดิมของพวกเขาเนื่องจากการรุกรานของจีน โดยกลุ่มลาหู่หรือมูเซอ ส่วนใหญ่ตั้งรกรากอยู่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ และลำปาง นอกจากนี้ยังพบว่าชาวลาหู่มีอาศัยปะปนไปกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ รวมไปถึงปะปนกับคนไทยด้วยเช่นกัน

ชนเผ่าลีซอ หรือ ลีซอ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ในไทยอีกหนึ่งชนเผ่าที่ย้ายรกรากมาจากประเทศจีน ในมณฑลยูนนาน เนื่องด้วยความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ทำให้พวกเขาต้องอพยพไปอยู่ตามพื้นที่ต่างๆ บ้างก็อาศัยพื้นที่สิบสองปันนา ในจีน หรืออพยพย้ายไปในประเทศพม่า และบางส่วนก็มาตั้งรกรากใหม่ในจังหวัดทางภาคเหนือของไทย เช่น เชียงใหม่ ลำปาง แม่ฮ่องสอน ตาก พะเยา และมีกระจายปะปนกับคนไทยดังเช่นชนเผ่าอื่น

ชนเผ่าอาข่า แต่เดิมอาศัยอยู่ในเขตสิบสองปันนา ก่อนจะอพยพไปยังบริเวณรัฐฉาน เขตชายแดนประเทศพม่าและบางส่วนของประเทศไทยทางตอนเหนือ ราวๆ 120 ปีที่แล้ว และปัจจุบันมีการผสมผสานวัฒนธรรมร่วมกับวัฒนธรรมไทย เนื่องจากการเข้าถึงความเป็นเมืองมากขึ้น ชนเผ่าอาข่า ไม่มีถิ่นฐานชัดเจน หรือ มีการเกาะกลุ่มตั้งเช่นเผ่าอื่นดังที่กล่าวมาข้างต้น อย่างไรก็ตามยังสามารถพบกับหมู่บ้านชนเผ่าอาข่าได้ในทางตอนเหนือของไทย เช่น เชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง และ แม่ฮ่องสอน

ชนเผ่าม้งนั้นเดิมมีถิ่นฐานในประเทศจีนและมีการเคลื่อนถิ่นฐานเข้ามาในประเทศไทย ด้วยเหตุจากความขัดแย้งทางการเมืองในสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ทำให้พวกเขาต้องอพยพลงมาทางตอนใต้เรื่อยมาจนถึงประเทศพม่า เวียดนาม ลาว และไทย โดยชาวม้งจะอาศัยกระจายกันไปตามพื้นที่ในเขตภาคเหนือของไทย

นอกจากกลุ่มชนเผ่าพื้นเมืองที่ได้กล่าวถึงข้างต้นแต่ปรากฏถิ่นฐานพำนักในประเทศไทยนั้นไม่สามารถบ่งชี้รายละเอียดได้อย่างแน่ชัดเนื่องจากหลักฐานทางวิชาการยังมีอยู่อย่างจำกัด เช่น ชนเผ่ามลาบรี ที่มีถิ่นอาศัยในป่าและไม่ชอบความเป็นเมืองโดยพบกระจายในบริเวณจังหวัดน่านของประเทศไทย เบื้องต้นชนเผ่าดังกล่าวมีภาษาเป็นของตนเองและมักประดิษฐ์เสื้อผ้าและที่อยู่อาศัยจากสิ่งของธรรมชาติ

จากความหลากหลายที่ปรากฏในกลุ่มประชากรทำให้รัฐบาลของหลายประเทศในเอเชียรวมทั้งประเทศไทยไม่ยอมรับแนวคิดของการดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ที่แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของชนเผ่าพื้นเมืองกับพลเมืองของไทย อาจกล่าวได้ว่าแนวคิดเกี่ยวกับชนเผ่าพื้นเมืองของประเทศไทยคือไม่มีชนพื้นเมืองในประเทศ กลุ่มผู้คนที่ถูกเรียกต่าง ๆ กันไป ได้แก่ “ชาวเขา” หรือต่อมาเปลี่ยนมาใช้

คำว่า “กลุ่มชาติพันธุ์” ถือเป็น “คนอื่น” ในสายตาของรัฐ ซึ่งเป็นภัยต่อความมั่นคงและทำให้เกิดความแตกต่างจากความเป็นไทย ถึงแม้ผู้คนเหล่านี้อาจไม่ใช่กลุ่มคนดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย แต่ก็เป็นผู้ที่อพยพหนีภัยจากการถูกกดขี่จากต่างแดนและได้มาอาศัยอยู่ในพื้นที่แห่งนี้ก่อนที่จะถูกเรียกว่าประเทศไทยที่เป็นที่รู้จักในสากลโลกมาจนถึงทุกวันนี้ ในบริบทของประเทศไทย ชนเผ่าพื้นเมืองจึงมีความคาบเกี่ยวกับ “ชนกลุ่มน้อย” และ “กลุ่มคนชายขอบ” ซึ่งขาดการเข้าถึงสัญชาติและรัฐ ทำให้คนเหล่านี้ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากในประเทศไทยอยู่ในสถานะที่มีความเหลื่อมล้ำแม้จะมีความพยายามหลายทศวรรษในการจัดการกับปัญหาที่ซับซ้อนนี้ ในบริบทของไทยเกี่ยวกับการไร้สัญชาติ (nationality less) และไร้รัฐ (stateless) ที่เป็นบ่อเกิดของการละเมิดสิทธิมนุษยชนและความไม่เท่าเทียมของการได้รับสิทธิของความเป็นพลเมืองที่เป็นปัญหาสะสมมาเป็นเวลานาน การกีดกันคนไร้สัญชาติไม่เพียงสร้างความเสียหายในแง่ของการพัฒนาทุนมนุษย์เท่านั้น แต่ยังคุกคามต่อสันติภาพและความมั่นคงอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม ความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่องในช่วง 15 ปีที่ผ่านมาตั้งแต่การรับรอง “ปฏิญญาสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิของชนเผ่าพื้นเมือง” (United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples: UNDRIP) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการพัฒนาทุนมนุษย์ตามแนวคิดของดัชนีการพัฒนามนุษย์หรือ Human Development Index (HDI) ของโครงการพัฒนาขององค์การสหประชาชาติ ซึ่งประกอบด้วยมิติด้านรายได้ สุขภาพ และการศึกษา ในปี พ.ศ. 2548 นโยบายของประเทศไทยที่ให้การศึกษาริเป็นเวลา 15 ปี ได้ขยายครอบคลุมถึงเด็กทุกคนในทุกสัญชาติในประเทศไทย แต่การเข้าถึงศึกษาของชนเผ่าพื้นเมืองที่จัดโดยรัฐนั้นก็ยังมีอุปสรรคจากปัจจัยหลายด้าน ได้แก่ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคมของทั้งภายนอกและภายในชนเผ่า

ตั้งแต่ช่วงต้นทศวรรษ 2000 แนวร่วมของชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยได้ส่งเสริมการเคลื่อนไหวทางสังคมระดับย่อยภายใต้หลักการสากลของ “ชนเผ่าพื้นเมือง” โดยเฉพาะอย่างยิ่งตั้งแต่ปี 2550 เมื่อประเทศสมาชิกของสหประชาชาติลงมติอย่างท่วมท้นให้รับรองปฏิญญาสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิของชนเผ่าพื้นเมืองอย่างไรก็ตามมุมมองของรัฐไทยที่มีต่อกลุ่มชนเผ่าพื้นเมืองก็ยังมีลักษณะเช่นเดียวกันกับหลายประเทศในเอเชียที่เรียกว่า “ทฤษฎีน้ำเค็ม” (salt-water theory) กล่าวคือ ผู้นำของหลายประเทศในเอเชียเชื่อว่าแนวคิดเรื่องชนเผ่าพื้นเมืองนั้นใช้ได้ในประเทศที่มีการล่าอาณานิคมของชาวยุโรปหรืออีกนัยหนึ่งคือผู้คนที่ข้ามน้ำทะเลมาเพื่อล่าอาณานิคม ซึ่งมองคนในประเทศอาณานิคมว่าเป็นคนพื้นเมือง (ที่ด้อยพัฒนา) แต่ประเทศในเอเชียส่วนใหญ่ไม่เคยผ่านสภาวะการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวยุโรปจำนวนมาก ดังนั้นประเทศในเอเชียส่วนใหญ่มองเรื่องชนพื้นเมืองว่าไม่ได้เกี่ยวข้องกับพวกเขา เนื่องจากพลเมืองเกือบทั้งหมดในประเทศของตนมีเชื้อสายเดียวกัน ดังที่กล่าวมาข้างต้นทำให้รัฐบาลหลายแห่งในเอเชียให้การรับรอง UNDRIP แต่ไม่ได้เชื่อว่าปฏิญญาดังกล่าวนั้นจะส่งผลต่อประเทศของตนแต่อย่างใด รัฐบาลของหลายประเทศในเอเชียโต้แย้งว่า “ไม่มีชนพื้นเมืองใน

ประเทศของตนหรือไม่เช่นนั้นพลเมืองทั้งหมดในประเทศก็เป็นชนพื้นเมือง เนื่องจากพลเมืองส่วนใหญ่ ล้วนมาจากเอเชียหรือจากประเทศที่พวกเขาอาศัยอยู่ในปัจจุบัน” (Baird, 2016)

การเคลื่อนไหวของกลุ่มชนเผ่าพื้นเมืองเพื่อเรียกร้องในสิทธิความเป็นพลเมืองในประเทศไทย เริ่มต้นโดยผู้นำของ 10 ชนเผ่าพื้นเมืองที่มีถิ่นที่อยู่ในพื้นที่ภูเขาในภาคเหนือ ได้แก่ อาข่า ดาระอาง ม้ง อีวเมี่ยน คะฉิ่น กะเหรี่ยง ลahu ลีซอ ลัวะ และไทใหญ่ ต่อมาการเคลื่อนไหวได้ขยายตัวโดยรวมตัวแทนของกลุ่มชนเผ่าพื้นเมืองเพิ่มอีก 30 กลุ่ม (Morton, 2016) ทั้งจากภาคเหนือและจากภูมิภาคอื่นของประเทศ ประเมินการว่ามีจำนวนประชากรชนเผ่าพื้นเมืองบนพื้นที่สูงในประเทศไทยอยู่ที่ 1.2 ล้านคน และชนเผ่าพื้นเมืองบนที่ราบ 4.9 ล้านคน (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ แผนแม่บทการพัฒนาภาคชนชาติพันธุ์ในประเทศไทย พ.ศ.2558-2560) รวมประชากรชนเผ่าพื้นเมืองในประเทศไทยประมาณ 6.1 ล้านคน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 9 ของประชากรทั้งหมดของประเทศไทย การเคลื่อนไหวของเครือข่ายชนเผ่าพื้นเมืองในประเทศไทยมีมาอย่างต่อเนื่อง ในปี 2557 ได้มีการตั้งสภาชนเผ่าพื้นเมืองแห่งประเทศไทยขึ้น ปี 2558 ได้มีการเสนอร่างพระราชบัญญัติสภาชาติพันธุ์ ชนเผ่าพื้นเมือง ถึงแม้ร่างดังกล่าวจะไม่ได้รับการสนับสนุนจาก สนช. ช่วงการบริหารประเทศโดยรัฐบาลในระหว่างปี 2557 ถึง 2562 แต่ก็เป็นจุดเริ่มต้นของการแสดงตัวตนของชนเผ่าพื้นเมืองในประเทศไทย และล่าสุดในปี 2564 ได้มีการเสนอร่างพระราชบัญญัติสภาชนเผ่าพื้นเมืองแห่งประเทศไทย ซึ่งมีโครงสร้างประกอบด้วย สมาชิกสภาซึ่งคัดสรรจากการมีส่วนร่วมของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ คณะผู้อาวุโส ซึ่งจัดได้ว่าเป็นบุคคลตัวอย่างที่ได้รับการยอมรับนับถือของแต่ละชนเผ่ามีบทบาทในการ ให้คำปรึกษาความคิดเห็น และข้อเสนอแนะต่อแผนงานของสภาฯ โกล่เกลี่ยข้อพิพาท และ เข้าร่วมประชุมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของสภาฯ และสำนักงานสภาชนเผ่าพื้นเมืองแห่งประเทศไทย มีบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงานของสภาฯ ได้แก่ จัดทำแผนงาน จัดทำรายงาน และประสานงาน เป็นต้น

ดังที่กล่าวมา จากการสนับสนุนจากเครือข่ายนานาชาติภายใต้ปฏิญญาสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิของชนเผ่าพื้นเมือง และการเปิดพื้นที่ให้แก่สมาคมทางการเมืองนี้ นับว่าเป็นก้าวสำคัญในการเบิกทางให้เกิดการเจริญเติบโตของขบวนการชนเผ่าพื้นเมืองระดับชาติและระดับภูมิภาคต่อมาในช่วงทศวรรษ 1980 และต้นทศวรรษ 2000 ตามลำดับ กลุ่มชนเผ่าพื้นเมืองในประเทศไทยกำลังยืนยันความมีตัวตนตามแนวคิดใหม่ของชนเผ่าพื้นเมืองที่ได้รับการส่งเสริมโดยองค์การสหประชาชาติและองค์การระหว่างประเทศอื่น ๆ ที่ระบุถึงความสำคัญของกลุ่มชนเผ่าพื้นเมือง ว่าพวกเขาไม่เพียงแต่เป็นชนกลุ่มแรก (First peoples) เท่านั้น แต่ยังมีคามสำคัญอย่างยิ่งในฐานะชนพื้นเมืองที่เป็นอาณานิคมหรือถูกกดขี่จากทั้งเจ้าอาณานิคมและจากอำนาจรัฐ

2.3 สถานการณ์ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาระหว่างเพศชายและหญิงของกลุ่มชนเผ่าพื้นเมือง

สตรีชนเผ่าพื้นเมืองมักมีบทบาทที่อยู่ข้างหลัง ยกตัวอย่างเช่นผู้หญิง ปกาเกอญอ ต้องรับผิดชอบงานบ้าน ทำอาหาร และเลี้ยงสัตว์ (Maikuntha, 2020) และชาวม้งที่มีค่านิยมที่ต้องให้

สตรีแต่งงานมีบุตรเร็วและสร้างครอบครัวขนาดใหญ่ ถึงแม้ว่าในปัจจุบันสตรีชาวเผ่าม้งจะมีโอกาสทางการศึกษาเพิ่มขึ้นจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจสังคม อย่างไรก็ตามค่านิยมดังกล่าวยังคงส่งผลให้เกิดอัตราการลาออกจากโรงเรียนเพิ่มขึ้น (Peng, 2007) จากการศึกษาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของชนกลุ่มน้อยในสหรัฐอเมริกาโดย (Almquist, 1987) แสดงให้เห็นว่า ปัจจัยได้แก่ อัตราการมีส่วนร่วมของกำลังแรงงานสตรี สถานภาพการสมรส อัตราส่วนระหว่างเพศหญิงและเพศชาย และตัวแปรทางชนชั้นและชาติพันธุ์ เช่น สถานที่เกิด ขนาดประชากร และชนชั้นแรงงาน ส่งผลต่อความไม่เท่าเทียมกันทางเพศในตลาดแรงงาน และมีผลกระทบมากที่สุดต่อชนกลุ่มน้อยที่มีขนาดเล็กแต่ร่ำรวยกว่า นอกจากนี้ความแตกต่างระหว่างเพศอาจขยายความไม่เท่าเทียมกันประเภทอื่น ๆ เช่น ความไม่เท่าเทียมกันทางเชื้อชาติ ชาติพันธุ์ ชนชั้น หรือถิ่นกำเนิด (Buchmann, DiPrete, & McDaniel, 2008) ความไม่เท่าเทียมกันต่อการให้โอกาสทางการศึกษาแก่เด็กชายและเด็กหญิงอาจเกิดมาจากปัจจัยทางด้านความไม่มีเสถียรภาพทางการเมือง ความรุนแรง ความยากจน ที่แตกต่างกันไปในแต่ละสถานที่ ชั้นเรียน และภูมิภาค (Ombati & Ombati, 2012) ในทางกลับกัน ช่องว่างความเหลื่อมล้ำทางเพศในการศึกษาและการจ้างงานส่งผลเชิงลบต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจ จากการศึกษาข้อมูลพาเนลของประเทศในแต่ละภูมิภาคในช่วงปี 1960 – 2000 (Klasen & Lamanna, 2009) ช่องว่างด้านการศึกษาและการจ้างงานรวมกันในภูมิภาคตะวันออกกลางและแอฟริกาเหนือ และเอเชียใต้อยู่ที่ร้อยละ 0.9–1.7 และ 0.1–1.6 ของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเมื่อเทียบกับฝั่งเอเชียตะวันออก ด้วยปัจจัยเหล่านี้ทำให้ปัญหาความเหลื่อมล้ำของการเข้าถึงสิทธิพลเมืองของชนเผ่าพื้นเมืองยิ่งทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นต่อสตรีชนเผ่าพื้นเมืองซึ่งไม่ได้รับความเท่าเทียมกันอย่างสิ้นเชิงทั้งในด้านสิทธิพื้นฐานในการได้รับการศึกษาและการเข้าถึงระบบสาธารณสุข อาจกล่าวได้ว่า “สิทธิสตรีไม่ได้เข้าถึงสตรีชนเผ่าพื้นเมือง และสิทธิชนเผ่าพื้นเมืองไม่ได้เข้าถึงสตรีชนเผ่าพื้นเมือง” (Beckerman, 2006)

การศึกษาที่เกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำในการศึกษาของชนเผ่าพื้นเมืองทั้งของต่างประเทศได้แก่ ออสเตรเลีย เม็กซิโก เวียดนาม และ ประเทศไทยได้แก่ ทินลัคน์ บัวทอง (2561); Barman (2012); Bodkin-Andrews and Carlson (2016); Ford (2013); Kanstrup-Jensen (2006); May and Aikman (2003); Nguyen, Kompas, Breusch, and Ward (2017); Peng (2007); Treviño (2013) การศึกษาของ Li and Tsang (2003) ชี้ให้เห็นถึงปัจจัยด้านฐานะทางเศรษฐกิจและความแตกต่างระหว่างเพศหญิงและเพศชายรวมทั้งปัจจัยอื่น ๆ ซึ่งส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ในทำนองเดียวกันจากการศึกษาในอินเดียของ Rammohan and Vu (2018) พบว่า การพัฒนาทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยสำคัญในการลดช่องว่างระหว่างเพศในการศึกษา โดยเขตที่ร่ำรวยกว่ามีแนวโน้มที่จะให้การศึกษแก่เด็กผู้หญิงมากกว่าเขตที่ยากจนกว่า อย่างไรก็ตามบรรทัดฐานของการแต่งงานที่ภรรยาย้ายถิ่นฐานไปอาศัยอยู่ร่วมกับเครือญาติของสามี มีความสัมพันธ์เชิงลบกับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของผู้หญิงเมื่อเทียบกับผู้ชาย การศึกษาของ Alhassan and Odame (2015) ได้เผยให้เห็นถึงปัจจัย

ทางเศรษฐกิจและสังคมบางส่วนที่เป็นอุปสรรคต่อความเท่าเทียมทางเพศในการศึกษาขั้นพื้นฐานจากการศึกษาวิจัยกลุ่มตัวอย่างทางภาคเหนือของกานา ได้แก่ ค่าใช้จ่ายสูงที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของเด็กผู้หญิง ความพร้อมของทรัพยากรในครัวเรือน ความยากจน และจำนวนวันที่มีตลาดนัดเนื่องจากภาระหน้าที่ในการนำผลผลิตของครอบครัวไปขาย การให้ความสำคัญเด็กผู้ชายเป็นลำดับต้น การมีภรรยาหลายคน การอุปการะเลี้ยงดู การแต่งงานก่อนวัยอันควร การมีประจำเดือน และการเข้าร่วมงานเฉลิมฉลองในเทศกาลต่าง ๆ เป็นต้น อย่างไรก็ตามสิ่งที่ผู้วิจัยได้สืบค้นมา การศึกษาส่วนใหญ่พิจารณาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาอันเกิดจากปัจจัยภายนอกที่มีต่อชนเผ่าพื้นเมือง เช่น การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ความแตกต่างทางภาษา การกำหนดเนื้อหาการศึกษาที่เกิดจากความครอบงำจากแนวคิดชาตินิยมของรัฐ เป็นต้น แต่ยังคงขาดการศึกษาเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาที่เกิดจากปัจจัยภายใน เช่น ความแตกต่างระหว่างเพศหญิงและเพศชายที่ส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา โดยที่โอกาสทางการศึกษาของหญิงและชายของชนเผ่าพื้นเมืองแตกต่างกันเนื่องจากทัศนคติ ความเชื่อ ขนบประเพณี ของชนเผ่าพื้นเมือง จึงมีความสำคัญที่นอกจากจะลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาโดยการสร้างแรงขับเคลื่อนให้การศึกษาสามารถเข้าถึงทุกกลุ่มแล้วยังต้องมีการจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับความแตกต่างระหว่างเพศหญิงและเพศชายของชนเผ่าพื้นเมืองเพื่อเป็นพลังในการนำไปสู่ความเท่าเทียมกันทั้งของชนเผ่าและสตรีชนเผ่าพื้นเมืองโดยที่ยังรักษาวิถีชีวิตดั้งเดิมของชนเผ่าพื้นเมืองเอาไว้ งานการศึกษาของทั่วโลกเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาที่เกิดจากความไม่เท่าเทียมทางเพศยกตัวเช่น Blackmore (2010); Fitzgerald (2006, 2010); Fredericks (2011); Joseph and Windchief (2015) สำหรับการศึกษานี้เกี่ยวข้องกับชนเผ่าพื้นเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้แก่ Rao and Robinson-Pant (2006) ได้ศึกษาเกี่ยวกับหลักสูตรการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่จากชนเผ่าพื้นเมืองในแถบเอเชียใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้พบว่าถึงแม้หลักสูตรการศึกษาดังกล่าวจะจัดขึ้นเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของกลุ่มชนเผ่าพื้นเมือง แต่หลักสูตรการศึกษานี้กลับไม่ได้ให้ความสำคัญต่อการจัดการศึกษาที่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างเพศหญิงและเพศชาย เช่นเดียวกันจากการศึกษาของ Peng (2007) ซึ่งว่าการศึกษาสำหรับวัยผู้ใหญ่และอาชีวศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับสตรีมิ่งในการพัฒนาระดับการศึกษาและเพื่อใช้ทักษะใหม่ ๆ ในการหาเลี้ยงชีพ เป็นต้น